

Nr 79.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avsättande till nationalpark av visst område av kronoparken Idre i Kopparbergs län m. m.; given Stockholms slott den 7 februari 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

J. B. Johansson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 7 februari 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Johansson anför:

I en till jordbruksdepartementet den 5 maj 1928 inkommen framställning hava Idre hembygdsförening, Dalarnas hembygdsförbund samt Svenska naturskyddsföreningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för avsättande såsom nationalpark, under benämning Töfsingdalens nationalpark, av ett i ansökningen närmare angivet område av kronoparken Idre. Å ansökningen har tecknats instämmande av Idre sockens kommunalnämnd samt jägmästaren i Idre revir. Såsom bilaga till framställningen har fogats

Ang. avsättande av viss del av kronoparken Idre såsom nationalpark (Töfsingdalens nationalpark.)

redogörelse för en av filosofie magistern Karl-Herman Forsslund på uppdrag av Svenska naturskyddsföreningens styrelse verkställd undersökning och beskrivning av det ifrågasatta nationalparksområdet.

Anbefalld att efter vederbörandes hörande häröver yttra sig, har domänstyrelsen med utlåtande den 21 november 1928 överlämnat från vederbörande skogsstatstjänstemän, vetenskapsakademien, vederbörande landsfiskal samt länsstyrelsen i länet inhämtade yttranden.

Ifrågavarande område, bestående av skogs- och fjällmark, är beläget längst uppe i Dalarnas nordligaste del i kilen mellan Härjedalen och norska gränsen. Å en år 1924 upprättad, ärendet bilagd karta över södra delen av block X, det s. k. Stugufjällsblocket, av kronoparken Iðre har området av vederbörande jägmästare avgränsats med blyertslinjer, vilka i huvudsak överensstämmer med de gränser, som i ansökningen föreslagits och med röd linje angivits å ett i förenämnda ansökningen åtföljande bilaga intaget kartavtryck. Området omfattar en areal av i runt tal 1,365 hektar, därav 875 hektar produktiv skogsmark och 490 hektar impediment.

Sökandena hava, under hänvisning i övrigt till den av dem åvägabragta omfattande utredningen i ärendet, särskilt framhållit följande.

Området erbjöde i förhållande till sin jämförelsevis ringa utsträckning en ovanligt rikhaltig provkarta på fullt naturliga växtsamhällen. Någon åverkan å området inom dess nu föreslagna gränser syntes aldrig hava förekommit. Den alpina och den subalpina regionen vore representerade av små men väl utpräglade partier i områdets sydöstra delar. Den övriga och ojämförligt större delen föll helt inom barrskogsregionen. Som de mest intressanta vegetationstyperna inom denna framstode gran-urskogen och grankälen respektive lunddälden, båda av sällsynt praktfull utbildning och huvudsakligen förekommande längs den området genomflytande Töfsingån. I synnerhet gran-urskogen vore numera i vårt land så gott som utrotad. Även grankälar och lunddälder vore såväl till utbildning som till antalet av i dem förekommande växtarter av ovanligt hög kvalitet. Särskilt att märka vore deras ymniga förekomst längs Töfsingån. Ej så få verkliga rariteter förekomme i dem. Tallskogen, som vore den mest utbredda skogstypen, utgjorde också en urskog, fast den ej så starkt som granskogen överensstämde med den allmänna uppfattningen om en sådan, då den på grund av den blockbeströdda marken vanligen vore mycket gles. Särskilt framhölls den rikliga förekomsten av torrfuror, vilka i högsta grad bidroge att sätta prägeln av urskog på forna tiders skogar, men med nutida skogsvård vore dömda att helt försvinna från markerna.

Beträffande djurlivet märktes i första hand, att kungsörnen häckade därstädes samt att denna häckplats vore den enda i Dalarna och den sydligaste på Sveriges fastland. För björnen utgjorde trakten ett idealiskt hemvist, och hade färsk spår av björn här iakttagits 1925. Älgen förekomme mycket talrikt, och torde området bliva ett välbehövligt reservat för detta högdjur och bjuda det en fredad tillflykt.

Kopparbergs län hade hittills icke någon nationalpark. Hamra-parken vore visserligen belägen i Dalarna — »Orsa Finnmark» — men i Gävleborgs län. I norra Dalarna låge Sveriges sydligaste fjäll. Att ett litet parti av dessa med deras typiska växt- och djurvärld lagligen skyddades

och bevarades åt eftervärlden vore ett länge närt och säkert enligt allas enstämmiga mening i högsta grad behjärtansvärt önskemål. Ett därtill lämpligare parti än det nu föreslagna torde knappast kunna uppletas, i all synnerhet då inga som helst ekonomiska betänkligheter mot en fridlysning i detta fall kunde ifrågakomma. Mycket stora delar av området vore rena impediment (blockmarker och alpina hedar). En exploatering av skogen torde bli förlustbringande på grund av de oförbätterliga terrängförhållandena och skogens överårighet. Odlingsbar mark saknades alldeles, och av slättermark finnes ingen vård att nämnas. En sak av stor vikt vore slutligen, att ortsbefolkningen själv tagit första initiativet till förslaget om fridlysning och livligt önskade en sådan.

Vederbörande *jägmästare* har framhållit, att varken kronans eller andras eventuella intressen kunde genom en fridlysning trädas för nära, samt anför i övrigt bland annat:

Å den produktiva skogsmarken finnes ett virkesförråd av omkring 13,000 kubikmeter. Med hänsyn till markens otillgänglighet och skogsbeståndens gleshet ävensom avståndet till reglerad flottled kunde knappast någon del av det föreslagna nationalparksområdet bli föremål för ekonomiskt lönande virkesuttag. Under för drivningsarbete särskilt gynnsamma väderleksförhållanden och med goda virkespriser torde dock omkring 1,500 kubikmeter virke möjligen kunna med någon ekonomisk vinst tillgodogöras på en areal av omkring 60 hektar inom de bäst belägna och minst glesbevuxna skogsområdena i södra delen av den föreslagna parken. Ett uteslutande av dessa områden från nationalparken skulle dock avsevärt nedsätta densamma ur naturskyddssynpunkt.

Under erinran att den föreslagna nationalparken i sydväst begränsades av Storån, ville jägmästaren vidare framhålla, att flottledsreglering av Storån ovan den däri inflytande Töfsingån ej torde kunna ifrågakomma. Då det emellertid framdeles kunde visa sig nödvändigt att för flottningen i Storån nedanför Töfsingån verkställa en dammanläggning i Särssjön eller någon annan av Storåns utvidgningar, som utgjorde gräns för det föreslagna områdets nordvästra del, syntes vid ett eventuellt avsättande av området såsom nationalpark böra föreskrivas, att hinder ej finge läggas för en dylik dammanordning och därmed förenad uppdämning m. m. i Storån.

Vid ett blivande avsättande av området till nationalpark borde lapparna, vilka på grund av Kungl. Maj:ts särskilda medgivande ägde föra sina renar på bete i dessa trakter, bibehållas vid sina tidigare medgivna rättigheter. Ur naturskyddssynpunkt vore det synnerligen önskvärt, att dessa landets sydligaste lappar bleve kvar häruppe med sina numera ganska små renhjordar.

Överjägmästaren anför, att han i likhet med jägmästaren hyste den uppfattningen, att på grund av områdets belägenhet någon ekonomiskt bärande skogsskötsel knappast kunde därstädes ifrågakomma, varför ur denna synpunkt något hinder för bifall till framställningen icke borde föreligga. Vid eventuellt avsättande till nationalpark av det därför sökta området borde tillses, att områdets södra gräns erhöles en såvitt möjligt rak sträckning. Lapparna borde bibehållas vid de förmåner, desamma vore tillförsäkrade, således även beträffande fisket i Storån och dess källsjöar, där detta i övrigt torde vara gemensamt. Dessa vatten borde därför icke till någon del ingå i nationalparken utan endast utgöra gräns för densamma.

Vetenskapsakademien tillstyrker ansöknigen, under förutsättning att åt

akademien beredes tillfälle att efter genom dess försorg verkställd besiktning yttra sig om utstakandet av den blivande nationalparkens gränser.

Vederbörande *landsfiskal* tillstyrker på det livligaste framställningen, och *länsstyrelsen* har icke något att erinra mot bifall till densamma.

Domänstyrelsen har i anledning av skogsstatstjänstemännens uttalande i fråga om lappbefolkningens intressen å området hänvisat till bestämmelserna i 2 § av lagen angående nationalparker den 25 juni 1909, vari stadgas, att i 1 § meddelade förbud för disposition i vissa avseenden av till nationalpark avsatt område ej skola leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området avsättes till nationalpark, eller i de rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske, som äro lapparna medgivna, dock att jakt å björn ej må äga rum. I samma paragraf stadgas därjämte, att det ej må vara lapparna förvägrat att medföra de för deras renhjordars bevakning nödiga hundar.

Styrelsen hemställer, att åtgärder måtte vidtagas för områdets avsättande till nationalpark, samt förutsätter därvid, att efter av vetenskapsakademien i samråd med ombud för domänverket verkställd utstakning av gränserna för den föreslagna nationalparken på Kungl. Maj:t skall ankomma att slutgiltigt bestämma gränserna samt att meddela eventuellt erforderliga reglementariska föreskrifter rörande nationalparken.

Vad jägmästaren föreslagit i fråga om att hinder ej må läggas för anordnande av en eventuellt erforderlig dammbyggnad i Storåns övre lopp och för därmed företagen vattendämning borde jämväl beaktas.

Med anledning av den av jägmästaren eventuellt förutsatta dammläggningen i någon av Storåns utvidgningar samt därmed förenad upp-dämning m. m. anbefalldes sedermera domänstyrelsen att införskaffa utredning rörande den inverkan dylika åtgärder kunde väntas medföra med avseende å naturförhållandena inom det föreslagna nationalparksområdet samt dettas lämplighet såsom nationalpark. I skrivelse den 6 september 1929 har styrelsen, med överlämnande av vederbörande jägmästares utredning, avgivit eget yttrande i den sålunda uppkomna frågan.

Jägmästaren anför, att efter på marken företagen undersökning det syn-tes honom, att en damm i övre delarna av Storån ej med fördel torde kunna läggas på annat ställe än i södra ändan av Särsjön, såsom på bilagd karta angivits. Av det tillämnade nationalparksområdet skulle sålunda vid dämning endast komma att beröras en mycket ringa del, omkring 1.5 kilometer, efter bemälda sjös östra strand, där landet i stort sett ganska brant höjde sig från strandlinjen. Något men för nationalparken kunde en dämning härstädes till omkring 2 meters höjd över normalvattenståndet ej medföra, då praktiskt taget endast en mycket smal strandremsa komme att beröras av densamma. Ur naturskyddssynpunkt vore för övrigt strandområdet kring Särsjön av ingen betydelse, då det till stor del utgjordes av sterila blockmarker. Skulle — som troligen snart måste bliva fallet — dammen vid Särsjön bliva verklighet, vore det nog nödvändigt att en stor del av sommaren hava sjön dämnd för den ökade vattentillgångens rationella utnyttjande, men utgjorde, som nämnts, en sådan dämning ingen olägenhet för nationalparken. Vid vattenavtappning genom dammen måste givetvis vattenståndet i nedanför liggande delar av ån tidvis stiga högst väsentligt, men komme detta ej heller med hänsyn till strän-

dernas beskaffenhet att åstadkomma något intrång på nationalparksområdet, allra helst som denna vattenstigning för varje gång endast bleve av relativ kortvarighet. Stränderna kring Storån kunde för övrigt i stort sett ej anses vara av något nämnvärt säregen beskaffenhet, då dessa så gott som undantagslöst utgjordes av tämligen otillgängliga blockmarker. De intressanta växtsamhällena och strandformationerna förekomme huvudsakligen endast efter Töfsingån. Storån hade blott ur avgränsningssynpunkt kommit att beröras av naturparksområdet. Utan olägenhet skulle sannolikt ur naturskyddssynpunkt norr och öster om Storån en mindre strandremsa på högst 50 meters bredd kunna för vattenregleringsändamål undantagas från området. Ur kostnadssynpunkt kunde emellertid en sådan gräns ej lämpligen utläggas på marken, utan torde ett sådant undantag endast böra angivas på papperet.

Beträffande det föreslagna områdets lämplighet som nationalpark torde detta med all tydlighet framgå av den hittills i ärendet förebragta utredningen.

Domänstyrelsen hänvisar till jägmästarens utredning samt framhåller, att en dammanläggning i övre delarna av Storån, sannolikt i södra ändan av Särsjön, och därmed förenad uppdämning icke torde medföra något men för den ifrågasatta nationalparken, då de på grund av den branta strandlinjen jämförelsevis obetydliga områden, som härav komme att beröras, utgjordes av i stort sett sterila blockmarker utan betydelse ur naturskyddssynpunkt.

I ett blivande beslut om avsättande av Töfsingdalen till nationalpark torde böra intagas en bestämmelse om att dess förklarande som nationalpark ej skulle utgöra hinder för anläggande i Storåns vattendrag norr om Särsjöhån av damm för vattenreglering i därovan belägna del av Storån med sjöar.

Det till avsättande som nationalpark ifrågasatta området måste enligt styrelsens mening vara särskilt väl lämpat för ändamålet på grund såväl av dess såsom framginge av föreliggande utredning i stort sett orörda och i ett flertal fall säregna natur som ock dess från bebyggd ort avlägsna belägenhet.

I den 9 oktober 1929 avgivet förnyat remissutlåtande i ärendet uttalar *vetenskapsakademien*, efter hörande av sin naturskyddskommitté, såsom sin åsikt, att den eventuellt ifrågasatta dammanläggningen i Storån icke torde kunna förväntas medföra förändringar i naturförhållandena inom det till nationalpark föreslagna området, samt åberopar till stöd härför den av domänstyrelsen verkställda utredningen i ämnet.

Den nu föreliggande framställningen avser att i sitt ursprung bevara ett område, i hög grad representativt för Sveriges sydligaste fjällområden med dess växt- och djurliv. Såsom av utredningen framgår tillstyrkes framställningen, vilken har sin grund i lokala önskemål om skyddsplanens förverkligande, av samtliga i ärendet hörda myndigheter. Då den ekonomiska nyttan av området torde ur skogssynpunkt vara obetydlig och områdets avsättande som nationalpark icke medför inskränkning i enskild nu tillkommande rätt eller i lapparna medgivna rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske, har icke heller jag något att erinra mot framställningen. Jag förutsätter

*Departements-
chefen.*

emellertid att, såsom eljest pläгат ske, på Kungl. Maj:t må ankomma att slutgiltigt bestämma gränserna för det blivande nationalparksområdet samt att meddela eventuellt erforderliga reglementariska föreskrifter rörande området. Bland dessa bör, såsom domänstyrelsen ifrågasatt, intagas, att områdets förklarande såsom nationalpark icke skall utgöra hinder för anläggande i Storåns vattendrag norr om Särsjöhån av damm för vattenreglering i där-
ovan belägen del av Storån med sjöar.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att såsom nationalpark må avsättas ifrågavarande å kronoparken Idre i Kopparbergs län belägna område med en areal av omkring 1,365 hektar.

Upphävande
av beslut an-
gående avsät-
tande av ett
område inom
Suorsa eller
Rissa krono-
parker såsom
nationalpark.

I detta samband tillåter jag mig anmäla ärende angående upphävande av beslut rörande avsättande såsom nationalpark av visst område inom Norrbottens län.

I propositionen nr 125 till 1909 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, bland annat, besluta, att ett med urskog bevuxet område av lämplig omfattning inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Tärendö revir finge från gällande förvaltningsregler undantagas och såsom nationalpark avsättas. Propositionen bifölls av riksdagen enligt dess skrivelse den 24 maj 1909, nr 173.

I skrivelse den 3 augusti 1909 till vederbörande överjägmästare föreskrev domänstyrelsen, att i avvaktan på förslag om närmare gränser för nationalparken någon avverkning eller annan i 1 § av lagen angående nationalparker den 25 juni 1909 omnämnd naturförändring icke finge äga rum å dels trakten kring Narkåns källor å Rissa kronopark och dels trakten kring berget Suorsapakka å Suorsa kronopark. Sedermera anmodade domänstyrelsen genom skrivelse den 27 juni 1914 jägmästaren i Tärendö revir att verkställa undersökning å och upprätta beskrivning över ett område om cirka 100 å 200 hektar å endera av förenämnda kronoparker, vilket av överjägmästaren och jägmästaren befunnes lämpligt för avsättande till nationalpark. Nämda undersökning kom emellertid icke till stånd förrän år 1923, då jägmästaren utstakade och undersökte ett område om 108 hektar å kronoparken Suorsa i närheten av berget Suorsapakka.

Sedan skogsindelning å kronoparkerna Suorsa och Rissa ägt rum under år 1926, har domänstyrelsen i skrivelse den 29 juni 1928, med överlämnande av yttranden av jägmästaren, skogstaxatorn i övre Norrbottens distrikt samt överjägmästaren, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder, så att något område å kronoparkerna Suorsa och Rissa icke måtte avsättas till nationalpark, samt att de för sådant ändamål reserverade delarna av kronoparkerna åter finge förvaltas och tillgodogöras för kronans räkning.

Jägmästaren har anfört bland annat följande. Det av jägmästaren utstakade och undersökta området kunde icke anses motsvara de anspråk man i detta speciella fall borde ställa på ett urskogsområde avsett att bevaras för framtiden som typ för de ursprungliga skogsområden, som nu i rask takt

exploaterades. Ett sådant område borde åtminstone omfatta bestånd av mera växlande typer än vad här vore fallet. Å hela kronoparken Suorsa kunde med säkerhet icke uppletas ett för ändamålet lämpligt område, enär ifrågavarande skog till allra största delen bestode av försumpade granskogar. Ehuru någon speciell undersökning icke gjorts å kronoparken Rissa, kunde på grund av kännedomen om där ifrågasatt trakt samma omdöme fällas som om kronoparken Suorsa.

Skogstaxatorn har, med stöd av den kännedom som vid skogsindelningen vunnits om beskaffenheten av skogen och skogsmarken å ifrågavarande kronoparker, uttalat, att dessa icke kunde visa prov på så ursprunglig och säregen natur, som begreppet nationalpark innefattade. Skogen och skogsmarken å kronoparkerna skilde sig icke avsevärt från vad man på andra öde skogstrakter i liknande höjdlägen kunde iakttaga. Han avstyrkte fördenskull förslaget att avsätta någon del av kronoparkerna såsom nationalpark.

Överjägmästaren har bland annat anført, att ett så litet område som 100 å 200 hektar uppenbarligen icke vore tillfyllest, när det gällde att reservera ett urskogsområde, avsett att såsom nationalpark bevaras som typ för de naturskogar, som alltmera bleve föremål för exploatering. Framför allt kunde ett dylikt område icke giva den omväxling i beståndstyper, som vore önskvärd för att giva en bild av den ursprungliga norrländska urskogstypen. I detta avseende vore ej ens hela kronoparken Suorsa tillfyllest, enär densamma i stort sett endast gäve exempel på försumpade granskogsbestånd. Lämpligare områden för ändamålet torde vara att finna i andra trakter.

Domänstyrelsen har för egen del anført: Av upprättad karta och beståndsbeskrivning framginge, att det undersökta området till större delen utgjordes av myr eller försumpade, sinsemellan likartade skogsbestånd, huvudsakligen beväxta med gammal, oväxtlig och torkande gran. Området kunde under sådana förhållanden knappast anses utgöra ett sådant urskogsområde som 1907 års naturskyddssakkunniga önskade avsatt och för framtiden fredat för avverkning för att därigenom tillfälle skulle beredas att på vetenskapligt och exakt sätt studera en lapplandsskogs normala utveckling. Då det torde kunna förutsättas, att avsikten icke varit att avsätta ett område för att huvudsakligen befrämja möjligheterna till vetenskapligt studium av utvecklingen i försumpade granbestånd, borde såsom jägmästaren framhållit i ett område av ifrågavarande art ingå bestånd av mera växlande typer, än vad som inom det undersökta och för övrigt inom hela kronoparkerna Suorsa och Rissa vore fallet.

I ärendet har *vetenskapsakademien* den 10 oktober 1928 avgivit infortrat utlåtande. Akademien har däri, i enlighet med sin naturskyddskommittés tillstyrkande, förklarat sig för sin del icke hava något att erinra mot domänstyrelsens ovanberörda hemställan.

Jag torde här få erinra att, då tillkallade sakkunniga i betänkande den 4 december 1907 framlade förslag rörande avsättande av vissa områden — däribland ifrågavarande område inom Suorsa eller Rissa kronoparker — till nationalparker, de därvid anförde, bland annat, att de visserligen icke haft tillfälle att genom besök å de särskilda ifrågasatta platserna övertyga sig

om deras naturbeskaffenhet och lämplighet till nationalparker, men att åtskillig utredning föreläge genom de av vetenskapsakademien och domänstyrelsen i frågan avgivna utlåtanden samt de upplysningar, som till akademien och domänstyrelsen avgivits av åtskilliga ortsmyndigheter. En fullständig avsyning och värdering av de föreslagna områdena på förhand skulle, ansågo de sakkunniga, i anseende till dessas avskilda läge föranleda avsevärda kostnader, som vore bortkastade, därest nationalparker icke komme att utläggas därstädes. Den omständigheten, att ett område beslutades skola avsättas såsom nationalpark, hindrade emellertid icke statsmakterna att när som helst avkläda det denna egenskap och ställa det under samma förvaltning som annan kronans egendom.

*Departements-
chefen.*

Utredningen i ärendet synes giva vid handen, att förutsättningarna för upprättande av en nationalpark å någon del av ifrågavarande båda kronoparker icke synas föreligga. Någon nationalpark torde fördensskull ej böra komma till stånd härstädes. Sedan riksdagen genom ärendets anmälan i nu förevarande sammanhang beretts tillfälle att därav taga del, skall jag tillåta mig att framdeles åter upptaga detsamma för Kungl. Maj:ts slutliga prövning.

Till vad departementschefen sålunda uttalat och hemställt ansluta sig statsrådets övriga ledamöter.

Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämnar bifall till departementschefens hemställan samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.